

Yemen krizinin çözümünde Türkiye rol alabilir mi?

Yemen'de Arap Baharı ile birlikte yaklaşık sekiz yıl önce başlayan kaos, üç yıldır farklı aktörlerin müdahil olduğu askerî çatışmalarla devam ediyor. Ülkede binlerce insan hayatını kaybetti, binlercesi de kayıp ve yaralı. Çatışmalar ve ağır yaşam koşulları sebebiyle Yemen'deki insani durum da alarm veriyor. 29 milyon nüfuslu ülkede 22 milyon kişi insani yardıma muhtaç durumda. Suriye krizi kadar gündem oluşturmayan Yemen'deki vaziyet, bugün artık ciddi ve ihmal edilemez bir boyuta ulaşmış hâlde.

Yemen, devam eden çatışmalar sebebiyle her açıdan derin bir kaos içerisinde. Siyasi ve askerî olarak iki ana bölgeye bölünmüş durumdaki ülkede İran destekli Husiler kuzey bölgesinde, Suudi Arabistan önderliğindeki Arap Koalisyonu'nun desteklediği Hadi hükümet güçleri de güney vilayetlerinde hâkim. Bu iki ana grubun yanı sıra Yemen'de kendi bölgelerinde etkin olan aşiretlerin yerel nüfuz alanları da bulunuyor, ancak bunların ülke çapında bir etkisi hissedilmiyor. Yemen'deki gücü her ne kadar oldukça azalmış olsa da dördüncü bir unsur olarak el-Kaide kontrolündeki bazı küçük bölgelerin varlığı da devam ediyor.

Ülkede kuzey ve güney olarak bölünmüş olan iki büyük nüfuz alanı içinde Güneyli güçler arasında da tam bir birliktelikten bahsetmek mümkün değil. Zira Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) destekli gruplar, Hadi hükümetine sadık devlet ordusu, Salih'e bağlı güçler, Güneyli ayrılıkçılar ve kimi zaman da el-Kaide'ye kayan gruplar arasında sık sık hâkimiyet mücadeleleri ve çatışmalar yaşanıyor.

Yemen halkını büyük ölçüde birbiriyle düşman hale getiren savaş, sahada küresel ve bölgesel güçler tarafından desteklenen birçok grubun ortaya çıkmasına yol açtı. Çoğu zaman organize olmayan sokak çeteleri ve kabadayılardan oluşan bu gruplar, krizden sonra da Yemen halkının geleceği açısından ciddi problemlere sebebiyet verecek yapılar olarak görülüyor. Öte yandan Arap Baharı sürecinden sonra bir yandan İran'ın askerî varlığı diğer yandan Suudi Arabistan ve BAE önderliğindeki Arap Koalisyonu'nun askerî müdahalesi, Yemen halkını olduğu kadar, Suudi Arabistan ve İran'daki iç siyaseti de etkiliyor.

Yemen'in coğrafyası, arazisi ve toplumsal yapısı ülkede savaşan gruplara -ellerindeki tüm teknolojik ve askerî üstünlüğe rağmen- mutlak anlamda bir hâkimiyet kurmaları için izin vermiyor. Ulaşım ve lojistiğin sağlanmasının zor olduğu dağlık alanlardan oluşan Yemen'de çatışan tarafların toplumsal destek bulmaları da kolay değil.

Osmanlı Devleti de Yemen'i fethinden sonra bu zorlu coğrafyada sürekli olarak çıkan isyanlar sebebiyle sahil kentleri dışında kırsal bölgelerde tam merkezî bir sistem kuramamış; özellikle kuzey bölgelerdeki hâkimiyeti sağlamada bir hayli zorlanmış. Nihayetinde bölgede mutlak bir merkezî sistem kurma konusunda ısrar etmeyen Osmanlı, buradaki hâkimiyetini özellikle çok güçlü olan Zeydi yerel yöneticiler eliyle sağlamıştır.

Bugün Yemen'e siyasi ve askerî olarak müdahil olan iki ana aktör var: İran ve Suudi Arabistan. Bu iki ülkenin istikrarı veya istikrarsızlığı, bölgede domino etkisi yapma potansiyeline sahip. Bu ülkelerin Yemen'deki mevcut mücadelesi, Yemen halkını perişan etmekle kalmıyor, bölge halkları arasında da büyük bir nefret tohumu ekiyor.

Krizin Çözümünde Türkiye'nin Rolü

Son sekiz yıldır Yemen'de devam eden insani ve siyasi krizin çözümünde, taraflar arasında arabuluculuk yapacak üçüncü bir güce ihtiyaç bulunuyor. Bu noktada da İslam dünyasının önemli aktörlerinden olan Türkiye öne çıkıyor. Zira Somali'deki askerî üssü ve Sudan'daki gözlem noktası ile Türkiye, bir süredir Kızıldeniz jeopolitiğinde kritik bir aktör olduğunu gösteriyor. Türkiye, Aden Körfezi ve Kızıldeniz'deki bu konumundan dolayı Yemen krizinin çözümünde de etkili olabilir.

Yemen ile tarihî ilişkilere sahip olan Türkiye, Arap Baharı süreciyle birlikte bu ülkede de başlayan özgürlük taleplerinin dikkate alınması yönünde bir yaklaşım benimsemiştir. Ancak Yemen'deki sürecin krize dönüşmesi üzerine Türkiye, Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez İşbirliği Örgütü'nün çözüm çabalarını

desteklemiş, Hadi hükümetini meşru hükümet olarak tanımış ve 2014 yılında Husilerin yaptığı darbeye karşı çıkmıştır. Öte yandan Suud'un başını çektiği Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonlarına açıkça destek vermeyen ve çatışmalarda taraf olmamaya özen gösteren Türkiye, ülkede özellikle giderek tırmanan insani krize odaklanmıştır. Bu bağlamda Türkiye, biri Aden ilinde diğeri de Taiz'de olmak üzere Yemen'e 50 yataklı iki set sahra hastanesi hibe etmiştir.

Türkiye, Yemen özelinde siyasi bir ajandaya sahip olmasa da bölgesel olarak Aden Körfezi ve Kızıldeniz jeopolitiğinin güvenliği konularıyla yakından ilgilenmekte ve bölgenin istikrarının sağlanması için Yemen'deki krizin bir an önce sona ermesini arzu etmektedir.

Türkiye'nin Yemen'deki insani krizin çözülmesine yönelik sağlayacağı katkılar, ilerleyen dönemde siyasi sürece dâhil olmasına da vesile olacaktır. Türkiye'nin Yemen'deki savaşın insani boyutuna ilişkin gösterdiği hassasiyeti söylem ve eylemlerinde de görmek mümkündür.

Bu noktada krizin başlangıcından itibaren silahlı çözümü tasvip etmeyen ve diyalogu önceleyen Türkiye, hem Suudi Arabistan hem de İran için önemli bir şans olabilir. Zira bölgedeki taraflarla birlikte bir masada oturabilecek İslam dünyasının nadir ülkelerinden olan Türkiye'nin Yemen'deki krizin sona erdirilmesi için çözüm üretme potansiyeli ve kredibilitesi vardır. Tüm jeopolitik ve küresel komplikasyonlara rağmen Türkiye'nin insani ve diplomatik öncelikli inisiyatifi, başta Suudi Arabistan ve İran için önemli bir fırsat olabilir. Mevcut siyasal dengeler ve koşullarda uzlaştırıcı ve kolaylaştırıcı bir pozisyonda bulunabilecek Türkiye, üçüncü taraf olarak siyasi arabuluculuk rolü oynayabilir. Bu noktada Yemen'deki savaştan yorulan ve kendi içişlerinde de sıkıntılar yaşamaya başlayan İran ve Suudi Arabistan'ın da Türkiye şansını kullanmaları gerekir.

Muhakkak ki, Yemen'deki krizin çözümü için İslam dünyasına büyük sorumluk düşmektedir. Bu noktada da Türkiye'nin bütün devlet ve devlet dışı aktörleriyle Yemen'deki sosyal krizin çözümüne yardımcı olacak potansiyele ve iradeye sahip olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı çatısı altında bazı çözümlere öncülük edebilir. Buna yaparken de Yemen'in kalkınma ve ihyasına çok ciddi katkılarda bulunabilir. Kaldı ki Türkiye'nin Somali tecrübesi ve birikimi, Yemen'de de benzer bir süreci yürütebileceğinin en açık göstergesidir. Kısacası Türkiye, sahada inisiyatif almak istemesi durumunda buradaki aktörlerden biri yerine tüm aktörleri muhatap alacak bir arabulucu, üçüncü aktör rolünü çok iyi oynayabilir ve sahadaki bütün muhataplarla masaya oturup diplomatik görüşmeler yürütülebilen bir ülke konumunda.